

Alegat 7.

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w sprawie niesienia pomocy ludności wyzyskiwanej przez lichwę i podźwignięcia jej z ekonomicznego upadku.

Wysoki Sejmie!

Na podstawie przedłożonych przez Wydział krajowy sprawozdań komisji ankietowych w sprawie kredytu rolniczego i zubożenia kraju, które obradowały w latach 1876 i 1877, wygotowała komisya administracyjna ubiegłego Sejmu wniosek użycia rozporządzalnych funduszków pożyczki krajowej z r. 1873, na zasilanie towarzystw zaliczkowych pożyczkami podług warunków określonych bliżej w sprawozdaniu komisji.

Wniosek ten rozdany był w Izbie, lecz nie przyszedł pod obrady z powodu zamknięcia Sejmu.

Wydział krajowy mniema, że obecne ekonomiczne położenie kraju wymaga koniecznie podniesienia na nowo sprawy pomocy publicznej dla ludności wyzyskiwanej przez lichwę i zagrożonej zupełnym upadkiem materyalnym i każe ją nawet uważać za nagłą. Z tego też względu przedkłada Wydział krajowy następujące sprawozdanie w tym przedmiocie:

Wydział krajowy podziela w zupełności wypowiedzianą w sprawozdaniu komisji administracyjnej zasadę, że w życiu ekonomicznem jednostki przedewszystkiem same sobie pomagać winny, że materyalna pomoc z funduszków publicznych dla jednostek winna być dopiero wyjątkowym, ostatecznym środkiem ratunku, a w interesie zdrowego rozwoju społeczeństwa koniecznem jest, starać się o to, aby się obejść mogło bez tej pomocy, aby ludność wytworzyła sobie instytucye, za pomocą których byłaby w stanie pomóc sobie sama, nie uciekając się do pomocy publicznej.

W naszym kraju wypadki pomocy publicznej dla jednostek w ostatnich latach stały się niestety zbyt częstymi. Od roku 1866 począwszy w przeciągu lat dziesięciu trzy razy pomoc taka była udzielaną i doszliśmy niemal do tego, że po każdym znacniejszym nieurodzaju pojawia się kwestya pomocy ekonomicznej. Przytem pomoc publiczna udzielaną była u nas nietylko w formie pożyczek procentowych lub nieoprocentowanych, lecz także w postaci bezzwrotnych zapomóg zatem w formie, która zwłaszcza przy częstem powtarzaniu wywrzeć musiała wpływ demoralizujący, gdyż darowizny nietylko nieraz bywają marnowane, lecz nadto przyzwyczajają ludność do oglądania się na pomoc zewnętrzną. Uchylić przeto nadal, lub w miarę możności ograniczyć potrzebę pomocy publicznej w naszym kraju, położyć koniec ponawiającym się ciągle pożyczkom i zapomogom głodowym, jest rzeczą niewątpliwie niezbędną i nagłą.

W tym celu potrzeba najpierw dążyć usilnie do podniesienia produkcji krajowej we wszystkich żywotnych jej kierunkach a równocześnie do wzmocnienia i rozpowszechnienia oszczędności i przezorności między wszystkimi warstwami ludności krajowej, powtóre zaś rozpowszechnić instytucje kredytowe, w którychby ludność zamiast szukania pomocy publicznej znajdowała pomoc ile możliwości tanią, a co ważniejsza podaną w formie odpowiadającej stosunkom i potrzebom tej ludności. Z wskazanych tu celów pracy około poprawy naszych stosunków krzepienie ducha oszczędności i przezorności, którego brak stanowi jedną z głównych wad charakteru narodowego, leży w zakresie czynników wychowawczych: rodziny, kościoła, szkoły i stowarzyszeń humanitarnych.

W przedmiocie podniesienia produkcji krajowej przedkłada Wydział krajowy równocześnie osobne wnioski i jak dotąd tak i na przyszłość nie będzie pomijać sposobności do inicjatywy w tym kierunku, o ile tylko podobne działania będzie wchodzić w jego zakres. Do ostatniego wreszcie z wskazanych powyżej zadań t. j. rozpowszechnienia odpowiadających stosunkom i potrzebom naszej ludności instytucji kredytowych odnosi się niniejsze przedłożenie.

Od czasu, kiedy po zniesieniu stosunków poddańczych ustały ograniczenia ludności wiejskiej w korzystaniu z kredytu a zniesienie obowiązku zapomagania poddanych i przemiana stosunków gospodarczych na stopę gospodarstwa pieniężnego wywołały u tej ludności potrzebę korzystania z kredytu od czasu do czasu, niebrakło w kraju naszym usiłowań do wytworzenia instytucji, któreby udzielały kredytu zastosowanego do potrzeb ludności wiejskiej i z jednej strony chroniły ją od wyzyskiwania przez prywatnych kapitalistów, z drugiej strony zaś uchylały przykrą ostateczność pomocy publicznej.

Takimi instytucjami były przedewszystkiem istniejące już za czasów poddańczych a i później utrzymywane i zakładane szpichlerze gromadzkie. Szpichlerze te jednak, w niektórych okolicach kraju niegdyś dość rozpowszechnione, w miarę rozwoju stosunków ekonomicznych i z rozszerzeniem się gospodarstwa pieniężnego tem mniej mogły odpowiadać nadal potrzebom, ile że i tak przechowywanie zapasów zbożowych było wielce utrudnionem, a przy rozwoju stosunków komunikacyjnych i handlowych stało się zbytecznym ciężarem. To też najznaczniejsza część szpichlerzy została zlikwidowaną i zwinioną a uzyskane ztąd kwoty użyte najczęściej na założenie gminnych kas pożyczkowych, które w miejsce szpichlerzy wstąpiły.

Gminne kasy pożyczkowe powstały po największej części z funduszków szpichlerzowych, z kapitałów przyznanych za zniesione służebności lub za pregrawacje poddańcze, w części także ze sprzedaży gruntów gminnych, mianowicie pod koleje, i z innych funduszków gminnych. Wzrost ich datuje się mianowicie od r. 1868, kiedy Wydział krajowy wezwał nowo powstałe wtedy reprezentacje powiatowe do inicjatywy w tworzeniu tych instytucji i ułatwił im to zadanie, ułożywszy formularze statutów, dla których wyjednał z góry zatwierdzenie c. k. Namiestnictwa. Obecnie istnieje w kraju 1617 kas pożyczkowych gminnych z kapitałami zakładowemi w ogólnej kwocie **1,317.220 zł.**, oprócz tego zaś około 40 podobnie urządzonych funduszków pożyczkowych dla rzemieślników po miastach.

Przeznaczeniem kas pożyczkowych gminnych według zgodnego brzmienia statutów jest dawać pożyczki mieszkańcom gminy, którzy bez własnej winy tak podupadli, że potrzebują pożyczki na uwolnienie się od nieażliwych długów, wyżywienie się lub podniesienie swego gospodarstwa. Kasy te są zakładami gminnymi, które zostają pod zarządem naczelnika gminy i dwóch kasyerów wybranych przez gminę, a udzielają pożyczek na czas dłuższy lub krótszy za opłatą procentu najczęściej 8—12% i spłatą kapitału w ratach bądź rocznych lub półrocznych, bądź miesięcznych lub tygodniowych, stosownie do brzmienia statutów.

Od samego początku zachodziła obawa nieudolności organów, którym poruczony został zarząd gminnych kas pożyczkowych, i w tym celu usiłowano przez urządzenie nadzoru nad temi

organami zapobiedz zmarnowaniu funduszów. Niestety usiłowania tę niezdolały osiągnąć zamierzonego celu i zapewnić należytej administracji gminnym kasom pożyczkowym, które przy odpowiednim zarządzie, i w obec znacznych kapitałów, jakimi rozporządzają, byłyby niewątpliwie dzielną pomocą w potrzebach kredytowych wiejskiej i małomiastwieckiej ludności.

Nieudolność zarządów, które najprostszych ksiąg nieraz nie są w stanie prowadzić, pobłażliwość ich względem dłużników, od których co najwięcej procenta tylko bywają płacone, a zwroty kapitałów w małej tylko części wpływają, — wreszcie egoizm osób zasiadających w zarządzie i w radzie gminnej, którzy przedewszystkiem sami pożyczki w kasie zaciągają a niedbają o ich zwrot; — wszystko to sprawia, że w ogóle stan kas pożyczkowych gminnych jest smutnym, że największa część tych instytucji rozpożyczonych raz pieniędzy nie otrzymuje napowrót a tem samem przestaje funkcjonować. Szczegółowo przedstawiony jest ten stan kas pożyczkowych gminnych w dwóch pracach biura statystycznego, z których pierwsza p. t. „Kasy pożyczkowe, gminne i powiatowe fundusze pożyczkowe dla przemysłowców i Towarzystwa zaliczkowe“ była ogłoszoną we wstępnym zeszycie Wiadomości statystycznych z r. 1873, — druga zaś p. t. „Stan gminnych kas pożyczkowych w Galicyi“ została umieszczoną w drugim roczniku tychże Wiadomości. Wreszcie streszczenie obu tych prac zawiera trzeci subalegat do alegatu B sprawozdania Wydziału krajowego w przedmiocie zubożenia kraju i zasilenia kas zaliczkowych z funduszu krajowego, które przedłożone zostało Wysokiemu Sejmowi na poprzedniej sesyi.

Wydział krajowy niejednokrotnie zastanawiał się nad potrzebą uchronienia od zniszczenia funduszów gminnych w tych kasach pożyczkowych, których administracya cierpi na wspomniane braki, i nie omieszka także w przyszłości skorzystać z przepisów ustawy gminnej oraz z wskazówek podanych przez wspomniane badania, aby bądź w drodze własnego działania, bądź za pośrednictwem wydziałów powiatowych fundusze owe od strat zabezpieczyć, choćby się posunąć miał aż do zwinięcia tych kas pożyczkowych gminnych, których administracya mimo użytych środków nie da się na lepsze wprowadzić tory.

Kasy pożyczkowe powiatowe powstały dotąd w małej liczbie powiatów, — obecnie jest ich 16. Są to zakłady powiatowe w myśl § 21 ust. o repr. pow., które udzielają pożyczek pod warunkami podobnymi jak kasy pożyczkowe gminne mieszkańcom powiatu bez różnicy lub z wyłączeniem większych posiadaczy ziemskich. Administracya tych zakładów spoczywa w ręku wydziału powiatowego lub osób z jego ramienia ustanowionych i zostaje pod kontrolą rady powiatowej. Nie pozostawiała ona dotąd nic do życzenia pod względem bezpieczeństwa funduszów a mianowicie sprężystości w ich ściąganiu, miała jednak do walczenia nieraz z oddaleniem od warstw ludności, której miano nieść pomoc i z trudnością poinformowania się o jej stosunkach, tudzież z dalszą trudnością sprawowania mozolnego i zupełnego oddania się wymagającego zarządu przez bezpłatnych, czasowo urzędujących funkcyonaryuszów autonomicznych. Największą jednak zaporą szerszej działalności powiatowych kas pożyczkowych był i jest dotąd brak kapitałów dostatecznych potemu, gdyż główny ich zasób stanowią kwoty uzbierane z nadwyżek przychodów powiatowych a niektóre tylko kasy zdołały uzyskać inne fundusze, co im zawsze z trudnością przychodziło. Z tego też ostatniego głównie powodu kilka kas pożyczkowych powiatowych, mianowicie rudeńską i nizańską, zmieniono na towarzystwa zaliczkowe.

Towarzystwa zaliczkowe rozwinęły się w kraju naszym z bardzo małemi wyjątkami dopiero po roku 1870, po największej części dopiero w ciągu ostatnich lat pięciu, odkąd ustawą z 9. kwietnia 1873 uporządkowano prawne ich stanowisko i w miejsce koncesyi administracyjnej wprowadzono wpis do rejestru sądowego.

Z końcem r. 1876 istniało w Galicyi 99 towarzystw zaliczkowych, z tej liczby nadeszło sprawozdania towarzystw 79 i wykazało następujące szczegóły:

Towarzystwa zaliczkowe posiadały z końcem r. 1876 :

Własnego kapitału w udziałach	1,578.293 zł. 81 ct.
w funduszu rezerwowym	128.902 „ 86 „
razem	1,707.196 zł. 67 ct.
Obcego kapitału w wkładkach oszczędności i pożyczkowych	1,883.992 „ — „
Od zakładów kredytowych	1,143.602 „ 82 „
z funduszy publicznych	222.389 „ 10 „
na kredyt w towarach	40.938 „ 07 „
razem	3,290.921 zł. 99 ct.

W ciągu roku 1876 udzieliły Towarzystwa zaliczkowe pożyczek 10,941.158 zł. 93 ct.

Z końcem grudnia 1876 wynosił stan pożyczek 4,818.457 „ 80 „

Już same te cyfry, które szczegółowo przedstawia najnowszy Rocznik stowarzyszeń zaliczkowych i gospodarczych, świadczą nader wymownie, jak znacznie rozwinęły się u nas stowarzyszenia zaliczkowe w stosunkowo tak krótkim czasie i jak obszerną jest już ich działalność.

Dalszem świadectwem w tym względzie jest liczba członków, która w ciągu 1877 r. wzrosła znacznie i obejmuje wszystkie warstwy społeczne, między innymi także znaczną stosunkowo liczbę włościan, rolników i rzemieślników.

Żywioły wykształcone i zamożniejsze, których inicjatywie zawdzięczyć należy powstanie tych instytucji, obejmują w nich kierownictwo, stanowią podstawę dla kredytu na zewnątrz i poświęcają się w ten sposób dla dobra wiejskiej i małomiejskiej ludności, pracując najskuteczniej nad urzeczywistnieniem harmonii społecznej.

Bezpieczeństwo funduszy, któremi obracają towarzystwa zaliczkowe, leży w solidarnej (ograniczonej lub nieograniczonej) odpowiedzialności wszystkich członków za zobowiązania towarzystwa i w wywołanej przez to ścisłej kontroli nad zarządem, który złożony wyłącznie z członków towarzystwa we własnym interesie musi ściśle przestrzegać bezpieczeństwa funduszy tak przy udzielaniu pożyczek, jak przy ich ściąganiu. Ztąd też towarzystwa zaliczkowe nie mają nigdy znaczniejszych zaległości, choć z drugiej strony dotąd pomimo tak rozległej klienteli zaledwie kilka wypadków zdarzyło się, w których towarzystwa zmuszone były wystawić na sprzedaż nieruchomości. Przytem obowiązek składania udziałów i przyjmowanie ze strony towarzystwa wkładek oszczędności, budzą potężnie ducha oszczędności i gromadzą zasoby, z których ludność czerpać może w potrzebie.

Jednakże rozwój towarzystw zaliczkowych, jakkolwiek należy go uważać za nader szybki i pomyślny, nie odpowiada także dotąd potrzebom kredytu w naszym kraju. Przedewszystkiem trudno znaleźć u nas w każdej okolicy, w niezbyt rozległym zakresie terytoryalnym, jakiego trzymać się muszą towarzystwa zaliczkowe, jeśli chcą pomyślnie działać, dostatecznej liczby ludzi inteligentnych, ożywionych chęcią niesienia pomocy wiejskiej lub małomiejskiej ludności i mogących zarazem poświęcić potrzebną ilość czasu i trudów, którzyby mogli dać inicjatywę do założenia towarzystwa zaliczkowego i stanąć na jego czele.

W skutek tego są jeszcze w kraju rozległe okolice, w których nie powstały dotąd te instytucje. Następnie zaś daje się czuć dotkliwie towarzystwom zaliczkowym, zwłaszcza mniejszym na prowincyi, brak instytucji, któraby dostarczała im potrzebnych kapitałów w ilości odpowiedniej i pod warunkami stosownymi, mianowicie na czas dłuższy, stosownie do potrzeb ludności rolniczej i na procent niezbyt wysoki. Krakowskie Towarzystwo wzajemnych ubezpieczeń, które dotąd głównie spełniało funkcję takiej instytucji i znakomite położyło zasługi, umożliwiając powstanie wielu towarzystw nie jest w stanie zaspokoić całej potrzeby w tej mierze, zwłaszcza, gdy obecnie musi dbać przede wszystkim o zarządzane przez siebie towarzystwo wzajemnego kredytu. Zresztą tylko galicyjska kasa oszczędności przychodziła w pomoc towarzystwom uniarkowanym kredytem a w najnowszym czasie

także lwowskie towarzystwo zaliczkowe zaczęło na większe rozmiary udzielać kredytu prowincjonalnym towarzystwom; obok tego zaś musiały towarzystwa zaliczkowe, mając z wyjątkiem lwowskich i krakowskich zamknięty kredyt w najtańszym źródle kapitału t. j. w banku narodowym, szukać kredytu w bankach i u prywatnych kapitalistów oraz w prowincjonalnych kasach oszczędności po 9—12°/_o. Z tego samego powodu t. j. trudności uzyskania kapitałów musi dotąd niejedno towarzystwo zaliczkowe starać się o przywabienie i zatrzymanie między członkami swymi miejscowych kapitalistów zapomocą wysokich dywidend. Wysoki zaś procent obcych kapitałów i wysokie dywidendy zmuszają znowu do żądania wysokich procentów od pożyczek, które u towarzystw prowincjonalnych mimo pewnej, dość słabej tendencji do zniżki, wynoszą jeszcze w ogóle 12°/_o.

Jeżeli wymienione tu instytucye nie zdołały uchronić ludności krajowej od wyzyskiwania przez lichwę i zapobiedz wywłaszczeniu, które właśnie w ostatnich czasach tak ogromne w kraju naszym przybrało rozmiary, to przyczyna tego leży nietylko w wadach ustroju niektórych z tych instytucyi, w niedostatecznym rozpowszechnieniu innych a po części w niedostatecznych zasobach, jakimi dotąd rozporządzają, lecz także w ogólnych stosunkach kraju, w zbiegu rozmaitych trudności, które niepomyślnie wpływają na położenie zwłaszcza wiejskiej i małomiejskiej ludności, a których wpływ nie mógł być dostatecznie sparaliżowany przez wspomniane instytucye.

Wiadomą jest rzeczą, jak niepomyślnie oddziaływało na ekonomiczne położenie kraju całego nagłe a nieprzygotowane zniesienie stosunków poddańczych i wyzwolenie włościan z pod dotychczasowej opieki. Równocześnie z zniesieniem stosunków poddańczych uchylono dawniejsze ograniczenia prawne włościan co do zaciągania długów i rozporządzania nieruchomością majątkiem. Wymiar sprawiedliwości przestał być bezpłatnym dla nich i nie przechodziły sprawy ich poprzód przez instancye, mające obowiązek probowania ugody między stronami spór wiodącemi

Nagłe te przejścia musiały niekorzystnie wpłynąć na stosunki majątkowe ludzi, którzy nie mieli takiego wykształcenia, aby mogli zrozumieć korzyści nadanej im zupełnej swobody rozporządzania swoim mieniem i załatwiania spraw swoich. Podpadła tedy ludność wiejska wyzyskiwaniu ze strony kapitalistów, którym interesa pożyczkowe z tą ludnością, ułatwiane przez prowadzony najczęściej równocześnie wyszynk wódki, tudzież przez ciemnotę i gnuśność ludu, nastęrczały sposobność do zysków, na innej drodze nie dających się osiągnąć. Do r. 1866 stopa procentowa była ograniczoną, spekulanci umieli jednak obejść ustawę, do czego najdogodniejszą sposobność nastęrczało im prawo wexlowe. Włościanin, który nie ma i nie może mieć należytego pojęcia o zobowiązaniu wexlowem, padał ofiarą bezwzględnej surowości prawa i opłacał lichwę, przez doliczanie procentów do kapitału i akceptowanie wexlu na całą sumę.

Zniesienie ograniczenia stopy procentowej uchyliło kapitalistom wszelkie w tej mierze przeszkody i dozwoliło im przez ogromne procenta i kary konwencyonalne ścigać dowolne zyski i prowadzić upatrzoną ofiarę do wywłaszczenia. Wyzyskiwanie ludności wiejskiej w ten sposób prowadzone, zrazu mniej widoczne w swoich skutkach i na mniejszy rozmiar odbywające się, wystąpiło na jaw w zastraszającej rozległości, gdy w r. 1868 uchylone zostały ograniczenia w dzieleniu i łączeniu gruntów i w nabywaniu realności rustykalnych przez osoby nietrudniące się uprawą roli.

Wtedy dopiero nie zadawalnając się poborem wysokich procentów i podwajających je dodatkowych świadczeń, które czyniły dłużnika niewolnikiem na rzecz bankiera wiejskiego pracującego, zaczęli ci bankierzy realizować narosłe tymczasem do wysokich sum pretensye swoje i wywłaszczać włościan bądź w drodze licytacyi sądowych, bądź jeszcze więcej przez nabywanie od nich gruntów za becen w drodze zapłaty lichwiarskich długów. Przytem pozostawiali nieraz byłego właściciela na gruncie, nakładając nań obowiązek uprawiania własnej niegdyś roli za liche utrzymanie, stwarzając w ten sposób nowy rodzaj pańszczyzny, tem gorszy od dawnej, że wymiar jej nie jest określony żadnym przepisem i że nowy feudalizm pieniężny nie widzi żadnego interesu w oszczędzaniu swych niewolników!

Niepodobna przytem pominąć, że sprowadzony zmianami w stosunkach komunikacyjnych upadek miejscowego handlu produktami, zwrócił ku lichwie pieniężnej znaczną część drobniejszych kapitałów, które poprzednio, aczkolwiek z uciążeniem produkcji, zajęte były pośrednictwem handlowem i nie umiały znaleźć dla siebie innego równie korzystnego a więcej sprzyjającego rozwojowi społecznemu zajęcia. Do tego od r. 1868 instytucje bankowe, a mianowicie Zakład kredytowy włościański, w ostatnich czasach zaś utworzony na wzór jego ogólny rolniczy Zakład kredytowy dla Galicyi i Bukowiny, zajęły się udzielaniem pożyczek na gospodarstwa włościańskie.

Zakłady te dają pożyczki na procenta, acz wysokie, jednakże bez porównania niższe od tych, jakie pobierają od włościan prywatni kapitaliści. Nie wypowiadają kapitałów tak jak tamci, lecz zadawalniają się spłatą w ratach na większą liczbę lat rozłożonych i udzielają pożyczek pod warunkami stałymi, z góry oznaczonemi. Pomimo korzyści, jakie pożyczki z tych zakładów przedstawiają w porównaniu z pożyczkami u prywatnych kapitalistów, stanowczo uznać wypada, iż i ten kredyt nie jest dla włościanina odpowiedni, lecz owszem najczęściej szkodliwy. Wysokość pożyczek nie jest zastosowaną do każdorazowej rzeczywistej potrzeby włościanina, lecz ustanowiona w kwotach okrągłych, na jakie opiewają listy dłużne i to w miarę możności wysokich, gdyż od sumy udzielonych pożyczek zależy prowizya agenta i zysk zakładu. Nadto wchodzi w koszta pożyczki znaczne należitości uboczne — ti niejednokrotnie nieprawne pobory wyłudzone przez agentów, których kontrola jest trudną a bywała do- ychezas zazwyczaj niedostateczną. Przytem zakłady te wbrew własnemu interesowi nie pilnowały punktualnego ściągania rat pożyczkowych, w czem także wina spada w znacznej części na agentów, dozwoliły im urosć do sumy, której uiszczenie przechodzi możność dłużnika i ostatecznie zniewolone były do wystawienia gospodarstwa jego na licytację. W ostatnich latach zaległości te urosły do olbrzymiej sumy. Z drugiej strony wzrosły także wypadki sprzedaży gospodarstw włościańskich w drodze licytacji na zaspokojenie wierzytelności bankowych. Sam Zakład kredytowy włościański sprzedał w ostatnim roku 495 gospodarstw, a dla braku kupców po cenie wywołania musiał nabyć przy licytacyach gospodarstwa za 182.164 zł. 81 ct.

Niepodobna także pominąć, że wzrastające ciężary administracji publicznej, zwłaszcza administracji gminnej, ciężące na wsi wyłącznie na włościanach, przyczyniają się do pogorszenia stworzonej przez niezdrowy obrót stosunków kredytowych niepomysłnej sytuacji, — a nieudolność władz gminnych, brak dostatecznej kontroli nad zarządem zwierzchności ze strony rad gminnych, zwiększa i ilość tych ciężarów i niestosowność ich rozkładu.

Skutki wspomnianych tu okoliczności są powszechnie wiadome. Nastąpiło niewątpliwe pogorszenie bytu materialnego bardzo znacznej części ludności wiejskiej, jeżeli nie w całym kraju bez wyjątku, to w wielu rozległych okolicach, nastąpiło wywłaszczenie znacznej stosunkowo liczby gospodarstw włościańskich, które niema jedynie znaczenia zmiany właściciela. Nie jest ono obojętnem ani pod względem ekonomicznym, ani ze stanowiska społecznego i moralnego.

Nie przechodzi tu bowiem ziemia z rąk jednego rolnika do rąk innego, lecz w ręce lichwiarzy, którzy nie przywiązują się do niej, nie wkładają w nią kapitału, ani pracują, lecz uważają za punkt oparcia, z którego zarzucają swoje sidła na dobytek sąsiadów, a gdy tego braknie, na ich siły robocze, zapomożą którego wysysają nabytą ziemię tak samo jak wyszali poprzednio jej właściciela.

W ogłoszonej w I. roczniku „Wiadomości statystycznych“ pracy „o licytacyach sądowych posiadłości włościańskich i małomiejskich w Galicyi“ wykazano zastraszający postęp w liczbie gospodarstw wystawionych na licytację od lat 1867 — 1868 i 1873 — 1874.

W roku 1867 zarządzono w 130 miejscowościach	164 licytacyi
w roku 1868	w 187 „ „ 271 „
w roku 1873	w 409 „ „ 614 „
w roku 1874	w 633 „ „ 1026 „

Odtąd wzrastała się liczba licytacyi zarządzonych i liczba miejscowości niemi dotkniętych.

W roku 1875	zarządzono w	740 miejscowościach	1326 licytacyi
" 1876	" w	885	" " 1433 "
" 1877	" w	1209	" " 2139 "

Z wykazanych tu wypadków licytacyi najznaczniejsza część przypada na pewne szczególnie tą klęską dotknięte okolice a mianowicie na okrąg sądu obwodowego krakowskiego, a następnie na graniczące z sobą okręgi sądów obwodowych: samborskiego, przemyskiego i lwowskiego.

Za upadkiem bytu materyalnego ludności wiejskiej idą w ślad niepomysłne zmiany w jej życiu fizycznym.

Dość tutaj będzie nadmienić, że Galicya, której ludność tak dzielnego dostarczała żołnierza, wykazuje obecnie ze wszystkich krajów austriacko — węgierskich największą liczbę niezdatnych przy poborze do wojska, bo 849 na 1000, a między tymi znów największą ze wszystkich krajów liczbę niezdatnych z powodu niedostatecznego wzrostu, bo 392 na 1000. Jestto niewątpliwy dowód pewnej degeneracyi fizycznej, spowodowanej upadkiem bytu materyalnego lub przynajmniej zastojem w porównaniu z postępem w innych krajach w tej mierze.

Takie same niekorzystne świadectwo dają cyfry ruchu ludności: małżeństw, urodzeń i wypadków śmierci, z których pierwsze w ostatnich latach uległy zmniejszeniu, a ostatnie znacznie się zwiększają.

Nie inny rezultat okazuje się z rozpoznania dat statystyki kryminalnej i z zastraszającego nawet między ludnością wiejską wzrostu samobójstw.

Nie pocieszający ten pogląd potwierdzają zupełnie daty zebrane przez Wydział krajowy przy zarządzonej z końcem r. 1876 ankiecie w sprawie materyalnego położenia kraju, której rezultat dotąd w połowie już opracowany na następnej sesyi przedłożonym zostanie Wys. Sejmowi.

Podany powyżej w ogólnych zarysach obraz ekonomicznego rozstroju winniśmy uzupełnić wskazaniem środków, któremi w ostatnich czasach usiłowano nsunąć główne przyczyny złego stanu stosunków.

W rządzie tych środków na pierwszym miejscu wypada położyć dwie ustawy uchwalone przez Radę państwa w skutek kilkakrotnie, konsekwentnie i z rzadką jednomyślnością podniesionych nalegań Wysokiego Sejmu, t. j. ustawy skierowane przeciw lichwie i pijaństwu, dwóm powszechnie uznanym źródłom zubożenia ludności wiejskiej. Obie te ustawy obowiązują za nadto krótko, aby już teraz osądzić można, czy w wykonaniu odpowiedziały zupełnie wytkniętym celom i nadziejom, wyrażonym w chwili, gdy były jeszcze tylko projektami. To pewna jednak, że jeżeli władze powołane do wykonywania tych ustaw postępować będą ciągle w sposób energiczny i nie zapomną o tem, że przepisy spowodowane wyjątkowym stanem rzeczy i wyjątkowymi stosunkami, winny być zastosowywane także z wyjątkową ścisłością, a nawet z pewną bezwzględnością, zbawienne skutki dadzą się uczuć już w najbliższej przyszłości. Nałóg pijaństwa jest jak każdy nałóg trudny do wykorzenia, że najsurowsza ustawa na razie okazać się może bezsilną.

Inaczej rzecz się ma z lichwą, gdyż tutaj wchodzi w grę tylko nadto wygórowana chęć zysku, a tę można zaraz poskromić zastosowaniem dotkliwych postanowień karnych. To też niewątpliwą jest rzeczą, że ustawa przeciw lichwie wydana już teraz wykazać się może wielu pożądanymi skutkami praktycznymi. Coraz częściej można słyszeć o lichwiarzach, którzy zrażeni słuszną surowością prawa zaniechali niegodziwego wyzyskiwania ofiar swoich, w wielu wypadkach nawet zupełnie wycofali swoje kapitały z interesów lichwiarskich i używają ich do innych przedsięwzięć. Jest rzeczą ubolewania godną, jeżeli kredytowi odjęte zostają znaczne kapitały, które dotąd w ciągłym ruchu były, ale w tym wypadku nie należy żałować za kapitałami wycofanymi z operacyi kredytowych, bo jak wiadomo, były to operacye obliczone tylko na zgubę pracującej klasy ludności.

Ustawa wydana przeciw lichwie wywarła jeszcze wtedy, gdy była tylko projektem publicznie rozbieganym, ten dobry skutek, że zwróciła uwagę na postępowanie lichwiarzy, przekraczających w nader wielu wypadkach granicę, która wyzyskiwanie bezkarnej wówczas lichwy dzieliła od formalnego oszustwa.

W kilku głośnych swojego czasu procesach karnych c. k. prokuratorze państwa i sądy wystąpiły z należytą sprężystością i dzięki tej sprężystości wielu niepoprawnych, całe okolice wyzyskujących lichwiarzy spotkało się z zasłużoną karą. Wypadki tego rodzaju wywierały dobry skutek w podwójnym kierunku, bo najpierw uwalniały wiele ofiar z rąk lichwiarzy w skutek unieważnienia interesów jako oszustwo kwalifikowanych, a powtóre ośmieliły inne wyzyskiwane ofiary do wystąpienia przeciw nadużyciom, wskazując im drogę i sposób obrony. Instytucya sądów przysięgłych oddała w tej mierze znakomite zasługi tak samemu wymiarowi sprawiedliwości, jak i ofiarom oszustw lichwiarskich, a tem samem całemu społeczeństwu.

Podnieść także należy, że dzięki przymusowi notaryalnemu, który interesa pożyczkowe w znacznej części poddał pod kontrolę publiczną, niepoprawni lichwiarze nie mogą tak łatwo omijać ustawy wzbraniającej lichwę, jak dawniej omijali przepisy ograniczające stopę procentową.

Właśnie teraz, gdy w skutek ustawy przeciw lichwie wydanej i w skutek energicznego wystąpienia sądów przeciw wyzyskiwaniu operacyi kredytowych w sposób zbrodniczy, znaczne kapitały odjęte zostały kredytowi ludności wiejskiej i małomiejskiej, nadeszła pora stosowna do niesienia pomocy zdrowym i dobrze zorganizowanym kredytem. Do stworzenia takiego kredytu niezbędną jest publiczna inicjatywa w dostarczeniu kapitałów dla jednostek, które same sobie pozostawione dla braku dostatecznej gwarancyi nie osiągnęłyby tego celu.

W Węgrzech, zbliżonych do kraju naszego pod względem ekonomicznych stosunków mianowicie ludności wiejskiej, inicjatywa taka już dawno powstała i w skutek tego zapewne już w tym roku wejdzie tam w życie krajowy zakład kredytowy, mający wydobyć zadłużoną ludność z lichwy i upadku ekonomicznego. Zakład ten składać się będzie z instytutu centralnego, zaspokajającego potrzeby kredytu hipotecznego i z miejscowych stowarzyszeń zaliczkowych, które zaspakajając będą potrzeby kredytu osobistego włościan. Na kapitał zakładowy składa się w jednej połowie fundusz publiczny, w drugiej połowie niejako patriotyczna subskrypcya, ujęta w formę udziałów nisko oprocentowanych lub wcale nieoprocentowanych.

Nie będziemy tu rozwodzić się nad szczegółami organizacyi tego węgierskiego zakładu kredytowego, gdyż przykład węgierski nie dałby się u nas ściśle zastosować. Droga jednak, którą sobie wytknęły Węgry, chcąc wydobyć lud z lichwy, godna jest naśladowania w sposób o tyle zmieniony, o ile tego wymagają odmienne stosunki.

Wydział krajowy uznał potrzebę wzięcia inicjatywy co do pozyskania potrzebnych funduszków i zorganizowania zdrowego kredytu, ale nie proponuje utworzenia osobnego zakładu, lecz ogranicza się do pośrednictwa tych instytucyi kredytowych, które rozwojem i dłuższem istnieniem dały rękojmię że są żywotne i zdolne do spełnienia włożonego na nich zadania. Towarzystwa zaliczkowe i powiatowe kasy zaliczkowe rozwijają się u nas nieustannie, ale mimo ciągłego wzrostu nie posiadają takich funduszków, aby mogły uczynić zadość wszystkim wymaganiom, aby w najbliższym sobie zakresie działania zaspokoily zupełnie potrzeby kredytu tej klasy ludności, która najwięcej pomocy potrzebuje.

Wydział krajowy nie zamierza wchodzić w bezpośredni stosunek z towarzystwami zaliczkowymi i kasami pożyczkowymi, lecz tylko udzielać będzie pożyczek powiatom pod ich gwarancją a zadaniem reprezentacyi powiatowych będzie skierowanie tych funduszków ku właściwemu celowi za pośrednictwem powyżej wskazanych instytucyi kredytowych. W ten sposób Wydział krajowy nie tylko uniknie zbyt trudnych do spełnienia funkcyi centralnego instytutu kredytowego, lecz

nadto poruczając rozdział funduszków organom z bliska patrzącym na stosunki miejscowe, zyskuje rękomię, że cel pożyczki zostanie wszędzie osiągnięty.

W myśl powyższych uwag przedkłada Wydział krajowy Wysokiemu Sejmowi projekt ustawy względem zaciągnięcia pożyczki w kwocie 5,000,000 zł. nominalnej wartości. Fundusze w ten sposób uzyskane mają służyć jedynie i wyłącznie do udzielania powiatom pod ich gwarancją pożyczek, powiaty zaś mogą tych funduszy użyć jedynie i wyłącznie do zasilania towarzystw zaliczkowych w powiecie istniejących przez lokację sum z pożyczki pochodzących i do udzielania pożyczek kasom pożyczkowym powiatowym.

Alegat

C/: Od towarzystw zaliczkowych wymaga się uchwały co do maksymalnej wysokości procentów i innych należności, które przez czas umorzenia pożyczki pobierać będą od członków swoich, aby nie zasilać towarzystw obliczonych na zysk; od kas pożyczkowych powiatowych wymaga się, żeby statuta tych zakładów zatwierdzone były przez c. k. Namiestnictwo w porozumieniu z Wydziałem krajowym mniej więcej wedle wzoru pod C/: załączonego — dopiero po wejściu w życie ustawy o zaciągnięciu pożyczki.

Tej przeczności przestrzega Wydział krajowy dlatego, żeby statuta kas pożyczkowych powiatowych były tak ułożone, iżby dawały wszelką możliwą gwarancję zwrotu wypożyczonych pieniędzy.

Obecnie istnieje w kraju tylko kilka kas pożyczkowych powiatowych, z łatwością przyjdzie przeto zmienić statuta tych zakładów stosownie do wymagań w projekcie do statutów zawartych, kasy zaś, które na przyszłość nowo założone zostaną, muszą się stosować do tego wzoru, a Wydział krajowy będzie obowiązany ściśle tego przestrzegać.

Nie przedkładamy projektu statutów kas pożyczkowych pod uchwałę Wysokiego Sejmu, gdyż zatwierdzenie statutów należy do c. k. Namiestnictwa a uchwały Wysokiej Izby podlegają tylko zatwierdzeniu Najjaśniejszego Pana.

Wreszcie czasem wypadnie zmienić jedno lub drugie postanowienie statutów. Jeżeli się okaże tego potrzeba, zmianę uskuteczni Wydział krajowy w porozumieniu z c. k. Namiestnictwem, co nie mogłoby nastąpić, gdyby statuta zostały uchwalone przez Wys. Sejm.

Jak z jednej strony staraliśmy się zapewnić zwrot udzielanych pożyczek krajowi, przez to, że kraj udziela pożyczek powiatom pod ich gwarancją, tak z drugiej strony niezbędnym warunkiem osiągnięcia zamierzonego celu jest, żeby kasom pożyczkowym powiatowym zasilanym przez fundusz krajowy sumami pochodzącymi z pożyczki, służyło prawo politycznej egzekucji.

Tylko szybkie, doraźne i z małemi kosztami połączone ściągnięcie wypożyczonych sum może zapewnić rychłe założenie kas pożyczkowych w każdym powiecie, oraz rozkwit i zbawienne skutki tych zakładów.

Dalej sądzimy, że z powodu tak uprzywilejowanego stanowiska kas powiatowych, okoliczne gminy chętnie lokować będą swe fundusze w tych zakładach, a nawet przystąpią do zwinięcia własnych kas pożyczkowych, przelewając ich fundusze do kas powiatowych. Mając na względzie wzniosły cel t. j. niesienie pomocy ludności wyzyskiwanej przez lichwę i podźwignięcie jej z upadku ekonomicznego, w skutek którego siła podatkowa mocno jest zachwiana, na czem znowu cierpi również interes państwa jak kraju; mając dalej na względzie, że pożyczce głodowej w r. 1866 służyło nie tylko prawo politycznej egzekucji, lecz nadto prawo ściągania wszelkich zaległości na równi z dodatkami do podatków a więc z pierwszeństwem przed wierzycielami hipotecznymi — mamy nadzieję, że postanowienie zawarte w ustawie o politycznej egzekucji uzyska Najwyższą sankcję, zwłaszcza, że ten przywilej służyć będzie kasom powiatowym tylko przez czas ograniczony t. j. dopóty, dopóki nie nastąpi umorzenie pożyczki przez kraj zaciągniętej — stosownie do planu amortyzacji.

Jeżeli galicyjskie Towarzystwo kredytowe na podstawie statutów zatwierdzonych ces. patentem z 3. listopada 1841 posiada raz na zawsze prawo ściągania swych wierzytelności w drodze

politycznej exekucyi, to oczekiwać można, że polityczna exekucya w tym wypadku przyznaną zostanie na czas ograniczony. Natomiast nie domagamy się przyznania funduszowi krajowemu politycznej exekucyi przeciw powiatom, co w obec gmin i powiatów przysłuży styryjskiemu funduszowi krajowemu na podstawie ustawy krajowej z 25. maja 1875 l. 27 d. u. kraj., ponieważ nasza ustawa o reprezentacyi powiatowej na podstawie ustawy krajowej z 17. czerwca 1874 l. 52 d. u. k. zawiera w §. 22 postanowienie, że gdyby Rada powiatowa nie wstawiła w swój budżet należności, które powiat uścić jest obowiązany, bądź na mocy ustawy, bądź na mocy wyroku lub dokumentu mającego wedle ustaw moc exekucyjną, ma Wydział krajowy prawo i obowiązek wstawić te należności w budżet powiatowy i nałożyć na ich pokrycie dodatki do podatków.

Mając takie postanowienie w ustawie, zbyt cennym jest przyznanie funduszowi krajowemu politycznej exekucyi przeciw powiatom. Zresztą taki stosunek Wydziału krajowego do Wydziałów powiatowych, zaciągających pożyczki istnieje, już co do funduszu pożyczkowego z r. 1873.

Alegat

A/.

Kończąc na tem Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić obok załączoną ustawę A/.

We Lwowie dnia 2. sierpnia 1878 r.

Marszałek krajowy:

Ludwik hr. Wodzicki w. r.

Sprawozdawca:

Dr. Józef Wereszczyński w. r.

Alegat A.

U s t a w a

z dnia

dla królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem o zaciągnięciu pożyczki krajowej do wysokości 5,000,000 zł. celem niesienia pomocy ludności wyzyskiwanej przez lichwę i podźwignięcia jej z upadku ekonomicznego.

Za zgodą Sejmu krajowego Mego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem rozporządzam co następuje:

§. 1.

Celem niesienia pomocy ludności wyzyskiwanej przez lichwę i podźwignięcia jej z upadku ekonomicznego, upoważnia się Wydział krajowy do zaciągnięcia pożyczki imieniem kraju do wysokości 5,000.000 zł. nominalnej wartości, pod warunkami najmniej uciążliwymi.

§. 2.

Fundusz w ten sposób uzyskany ma wyłącznie być użytym do udzielania powiatom pod ich gwarancją pożyczek:

- a) dla zasilania towarzystw zaliczkowych w powiecie istniejących przez lokowanie sum z pożyczki pochodzących;
- b) dla udzielania pożyczek kasom pożyczkowym powiatowym, utworzonym wedle statutów zatwierdzonych przez c. k. Namiestnictwo w porozumieniu z Wydziałem krajowym, po wejściu w życie niniejszej ustawy.

Powiat zaciągający pożyczki w celu zasilenia towarzystwa zaliczkowego winien poprzód przedłożyć Wydziałowi krajowemu uchwałę Towarzystwa co do maksymalnej wysokości procentów i innych należności, które pobierać będzie od członków swoich aż do umorzenia tej pożyczki.

§. 3.

Wydział krajowy udzieli pożyczkę tylko pod warunkami zabezpieczającemi kraj od wszelkiej możliwej straty. Wydziałowi krajowemu służy jednak prawo odmówienia pożyczki bez podania powodów.

§. 4.

Kasom pożyczkowym powiatowym zasilanym przez fundusz krajowy sumami pochodzącemi z powyższej pożyczki, służyć będzie prawo politycznej egzekucyi celem ściągnięcia od dłużników wierzytelności wraz z przynależnościami.

§. 5.

Pożyczki udzielane powiatom mają być zwrócone w całości najpóźniej w rok przed umorzeniem pożyczki przez kraj zaciągniętej.

§. 6.

Wykonanie niniejszej ustawy polecam Moim Ministrom finansów i spraw wewnętrznych.

Ustatki

1910

W tym roku (1910) w Zakładzie... (faint text)

W tym roku (1910) w Zakładzie... (faint text)

W tym roku (1910) w Zakładzie... (faint text)

W tym roku (1910) w Zakładzie... (faint text)

W tym roku (1910) w Zakładzie... (faint text)

W tym roku (1910) w Zakładzie... (faint text)

W tym roku (1910) w Zakładzie... (faint text)

W tym roku (1910) w Zakładzie... (faint text)

W tym roku (1910) w Zakładzie... (faint text)

W tym roku (1910) w Zakładzie... (faint text)

W tym roku (1910) w Zakładzie... (faint text)

Do L. 29786/78.

Alegat B.

R e z o l u c y a.

Wzywa się Wysoki c. k. Rząd, aby wyjednał możliwość lokowania w obligacjach pożyczki krajowej zaciągniętej dla niesienia pomocy ludności przez lichwę wyzyskiwanej, kapitałów fundacyjnych tych zakładów, które zostają pod nadzorem publicznym, oraz pieniędzy sierocych, powierniczych i depozytowych a po kursie giełdowym, jednak nie po nad wartość nominalną, także kaucyj służbowych i przemysłowych.

Alegat C.

S t a t u t

kasy pożyczkowej powiatowej w _____

§. 1.

Fundusz zakładowy kasy pożyczkowej powiatowej stanowi kwota
i zasiłek z funduszu krajowego w kwocie od którego kasa opłacać
będzie procent półrocznie z dołu po od 100.

§. 2.

Do kasy pożyczkowej powiatowej będą wpływać wszystkie na podstawie §§. 102 i 108 ustawy gminnej nakładane kary pieniężne, oraz grzywny nakładane przez c. k. Starostwa i c. k. Sądy i nadsyłane do kasy Rady powiatowej na rzecz funduszu ubogich poszczególnych gmin powiatu, o ile nie zostaną podniesione przez reprezentacje gmin, na których rzecz zostały złożone.

O wpływie tych kwot do kasy powiatowej mają być bezzwłocznie zawiadomione właściwe gminy.

§. 3.

Na podstawie uchwały rady gminnej, zatwierdzonej przez Radę powiatową a względnie Wydział powiatowy (§. 36. ustawy o Repr. powiat.), mogą gminy lokować w kasie pożyczkowej powiatowej kapitały gminne lub zakładów gminnych na procent od 100, za kwartalnym wypowiedzeniem. Procent będzie wypłacany kwartalnie z dołu.

§. 4.

Celem kasy pożyczkowej jest udzielanie pożyczek pieniężnych mieszkańcom powiatu, którzy w powiecie stale zamieszkują i posiadają grunta lub domy albo trudnią się przemysłem lub zarobkowaniem, a bez swej winy tak podupadli, że potrzebują czasowej pomocy.

§. 5.

Kasa pożyczkowa jest instytucją powiatową i stoi pod bezpośrednim zarządem Wydziału powiatowego i pod nadzorem Rady powiatowej i Wydziału krajowego.

§. 6.

Wydział powiatowy reprezentuje kasę pożyczkową powiatową na zewnątrz. Wydział orzeka o udzieleniu pożyczki, o jej wysokości i o ratach, w których wypożyczona suma ma być spłaconą. Orzeczenie Wydziału powiatowego jest stanowczem i nie dopuszcza dalszego odwołania się.

§. 7.

Wydział powiatowy jest obowiązany składać Radzie powiatowej z końcem każdego roku rachunek roczny i wykazać stan kasy i wszelkie zaległości, czy to w kapitale czy w procentach.

Po sprawdzeniu tych rachunków i wykazów winna Rada powiatowa przedłożyć je Wydziałowi krajowemu.

§. 8.

Pożyczki będą udzielane na kredyt osobisty po zbadaniu i w miarę rzeczywistej potrzeby, na czas nie dłuższy jak pięcioletni i za opłatą procentu po od 100. Procent opłaca się miesięcznie z góry. Kapitał spłaca się w miesięcznych ratach, które postanowił dłużnikowi Wydział powiatowy

przy udzieleniu pożyczki. Wolno jednak każdemu dłużnikowi spłacić przed terminem bądź procent, bądź kapitał, tak częściowo jak całkowicie.

§. 9.

Wydział powiatowy rozstrzyga, czy ze względu na stosunki majątkowe lub osobiste, lub ze względu na wysokość pożyczonej kwoty pożyczający ma dostarczyć jednego lub kilku ręczycieli dających dostateczną rękojmię. Uznanie rękojmi za dostateczną lub niedostateczną, zależy będzie wyłącznie od Wydziału powiatowego. Ręczyciel ma się zobowiązać oraz jako płatnik w myśl §. 1357 powszechnej ustawy cywilnej.

§. 10.

Jeżeli pożyczający posiada gospodarstwo gruntowe lub dom, jest obowiązany do asekurowania zabudowań w jednym z Towarzystw asekuracyjnych krajowych wedle prawdziwej wartości tych części składowych, któreby mogły uleść zniszczeniu przez pożar, a to aż do czasu zupełnego spłacenia pożyczki.

Gdyby pożyczający temu obowiązkowi zadość nie uczynił, nie otrzyma żądanej pożyczki, a gdyby już po jej zaciągnięciu nie płacił regularnie należności asekuracyjnych, traci prawo spłacania pożyczki w ratach, a Wydział powiatowy jest obowiązany ściągnąć całą zaległość natychmiast, gdyby w inny sposób nie została zabezpieczoną.

§. 11.

Pożyczki będą udzielane na skrypta dłużne, którym służy prawo politycznej egzekucji (§. 4. ustawy z dnia l. dz. u. kraj.)

§. 12.

Z czystego zysku kasy pożyczkowej mają być opłacone procenta od lokowanych w kasie kapitałów i pokryte koszty administracji, a pozostała reszta służy do pomnożenia majątku zakładowego kasy.

§. 13.

Wydział powiatowy i jego członkowie odpowiadają za wszelką szkodę funduszowi pożyczkowemu wyrządzoną w myśl obowiązujących ustaw.

§. 14.

Od chwili udzielonej pożyczki obowiązany jest Wydział powiatowy czuwać nad bezpieczeństwem wiarygodności a jeżeliby dostrzegł, że udzielona pożyczka może u dłużnika przepaść, w szczególności gdyby dłużnik zamierzał sprzedać swoją posiadłość lub część tejże, winien Wydział powiatowy dołożyć starania, ażeby dłużnik dług swój dobrowolnie zabezpieczył zastawem. Gdyby dłużnik nie zastosował się w tym względzie do wezwania Wydziału powiatowego i nie zabezpieczył dłużnej kwoty zastawem, lub jeżeliby nie zapłacił w oznaczonym terminie czy to procentu, czy kapitału lub tegoż raty, Wydział powiatowy ma prawo i obowiązek zażądać od niego natychmiastowego zapłacenia całego niespłaconego jeszcze kapitału, a gdyby dłużnik nie uczynił zadość temu wezwaniu, ściągnąć całą należność w drodze politycznej egzekucji.

§. 15.

Orzeczeniu Wydziału powiatowego, że zachodzi obawa, iż dług przepaść może, dłużnik przyjęciem pożyczki poddaje się bezwarunkowo, uznaje jako obowiązujące i zrzeka się wszelkich przeciw temu możliwych zarzutów.

§. 16.

Instytut kasy pożyczkowej powiatowej może być zwinięty tylko za uchwałą Rady powiatowej zatwierdzoną przez Wydział krajowy. W razie zwinięcia wszelkie zasoby kasy z wyjątkiem kapitałów lokowanych i funduszy ubogich wracają z całkowitym swoim przyrostem do kasy Rady powiatowej.

§. 17.

Wydział krajowy może ściągnąć udzielony kasie pożyczkowej zasiłek za miesięcznym wypowiedzeniem.

§. 18.

Statuta niniejsze mogą być zmienione tylko za przyzwoleniem Wydziału krajowego i c. k. **Namiestnictwa.**